

-
- Passende perspectieven
- praktijkonderwijs

Doelenoverzichten taal en rekenen bij de sectoren

SLO • nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling

Passende perspectieven praktijkonderwijs

Doeloverzichten taal en rekenen bij de sectoren

November 2015

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2015 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Auteurs: Marjolein Haandrikman, Annette van der Laan

Informatie

SLO

Afdeling: po-so

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 665

Internet: www.slo.nl

E-mail: speciaalonderwijs@slo.nl

AN: 2.7388.668

Inhoud

1.	Inleiding	5
2.	Passende perspectieven in het praktijkonderwijs	7
2.1	Producten passende perspectieven praktijkonderwijs	7
2.2	Doelgroepen	9
2.3	Leerroutes en doelenoverzichten in samenhang	10
2.4	Gebruiksmogelijkheden	11
3.	Toelichting op doelenoverzichten	13
3.1	Doel en functies	13
3.2	Totstandkoming van de doelenoverzichten	14
3.3	Opzet van de doelenoverzichten	15
4.	Doelenoverzichten taal en rekenen voor consumptief	17
5.	Doelenoverzichten taal en rekenen voor groen	21
6.	Doelenoverzichten taal en rekenen voor logistiek	23
7.	Doelenoverzichten taal en rekenen voor techniek	25
8.	Doelenoverzichten taal en rekenen voor zorg & welzijn	29
	Referenties	35

1. Inleiding

In augustus 2010 is de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen van kracht geworden. In het Referentiekader taal en rekenen (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009) staan taal- en rekendoelen geformuleerd die leerlingen in principe moeten beheersen op 12-, 16- en 18-jarige leeftijd. Eén van de doelen van het referentiekader is te komen tot een algemene niveauverhoging op het gebied van taal en rekenen.

Het hele onderwijsveld, van primair en speciaal (basis-)onderwijs tot en met middelbaar beroepsonderwijs, heeft te maken met de referentieniveaus, dus ook het praktijkonderwijs. Het praktijkonderwijs heeft een inspanningsverplichting om leerlingen referentieniveau 1F te laten bereiken. Voor leerlingen die kunnen doorstromen naar vervolgonderwijs is het zinvol als ook niveau 2F op onderdelen wordt behaald.

Op het eerste gezicht lijken formele taal- en rekendoelen niet goed te passen bij het 'gezicht' van het praktijkonderwijs. Kenmerkend voor leerlingen in het praktijkonderwijs is immers dat ze leren door te doen. Ook stelt het praktijkonderwijs voor iedere leerling individuele doelen. De niveaubeschrijvingen met abstract geformuleerde doelen van het referentiekader lijken daar ver vanaf te staan. Toch liggen er mogelijkheden, want er is weliswaar vastgelegd aan welke doelen gewerkt moet worden, maar er wordt geen uitspraak gedaan over de manier waarop een doel gehaald moet worden. Als enige onderwijssoort heeft het praktijkonderwijs bovendien de mogelijkheid om binnen de referentieniveaus keuzes te maken. Sommige doelen zijn wel degelijk haalbaar, op een bij de leerling passende manier en in voor de leerling relevante contexten. Andere doelen zijn wellicht haalbaar, maar minder zinvol gezien de vervolgloopbaan van de leerling.

In opdracht van het ministerie van OCW en in samenspraak met (ervarings-) deskundigen heeft SLO leerroutes voor taal en rekenen ontwikkeld voor verschillende doelgroepen binnen het praktijkonderwijs. Daarbij is voortgeborduurd op gemaakte keuzes binnen het project Passende perspectieven taal/rekenen voor het primair onderwijs en speciaal (basis)onderwijs. In deze publicatie wordt aangesloten bij de daar ontwikkelde leerroute voor leerlingen die doorstromen naar het praktijkonderwijs.

Sommige doelen zijn, zeker voor leerlingen in het praktijkonderwijs, gemakkelijker te bereiken via een praktijkles dan via een theorieles. Daarom is ook gekeken aan welke taal- en rekendoelen binnen praktijklessen gericht op een bepaalde sector gewerkt kan worden. Dit heeft geresulteerd in overzichten van taal- en rekenvaardigheden die belangrijk zijn voor leerlingen als ze worden toegeleid naar arbeidsmatige taken binnen één van de vijf sectoren: consumptief, groen, logistiek, techniek en zorg & welzijn.

De complete uitwerkingen van de leerroutes voor taal en rekenen en de doelenoverzichten in sectoren zijn te vinden in drie aparte boekjes, te weten:

- Passende perspectieven praktijkonderwijs: leerroutes taal
- Passende perspectieven praktijkonderwijs: leerroutes rekenen
- Passende perspectieven praktijkonderwijs: doelenoverzichten taal en rekenen voor de sectoren.

We hopen met deze publicaties een instrument te bieden waarmee ook het praktijkonderwijs kan komen tot niveauverhoging op het gebied van taal en rekenen, zonder daarmee zijn eigenheid te verliezen.

2. Passende perspectieven in het praktijkonderwijs

De referentieniveaus taal en rekenen vormen sinds 2010 de basis voor het taal- en rekenonderwijs in het basisonderwijs, het speciaal (basis-)onderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Met het Referentiekader taal en rekenen (Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, 2009) is er een landelijk instrument beschikbaar om te reflecteren op doelen die haalbaar zijn voor leerlingen.

Voor het praktijkonderwijs is het behalen van de referentieniveaus niet verplicht, maar geldt referentieniveau 1F wel als streefdoel. Praktijkscholen denken dat dat niveau niet voor alle leerlingen haalbaar is. Ze vermoeden dat slechts 30% van de leerlingen niveau 1F voor taal zal halen, en 20% niveau 1F voor rekenen (Inspectie van het onderwijs, 2013). Scholen vermoeden bovendien dat de invoering van de referentieniveaus gevolgen zal hebben voor het aantal leerlingen dat nog kan doorstromen naar mbo. Naar verwachting wordt in de nabije toekomst het al dan niet 'halen' van niveau 1F / 2F een bepalende factor in de kans op succesvolle doorstroom. Hierbij spelen ook de invoering van de entreeopleiding en het verdwijnen van de drempelloze instroom op niveau 2 een rol (Schoonhoven & Van de Haan, 2013). Men heeft in het praktijkonderwijs de behoefte om aan te kunnen geven waar leerlingen zich bevinden in relatie tot de referentieniveaus. De verschillen tussen leerlingen zijn groot in het praktijkonderwijs. Volgens signalen uit de praktijk neemt de bandbreedte van leerlingen nog toe. De Inspectie van het Onderwijs onderstreept (onder andere in het Toezichtkader vo 2013) de noodzaak om individuele leerroutes voor leerlingen te formuleren en de leerlingen te volgen bij hun individuele ontwikkeling. Hiertoe dient het praktijkonderwijs te werken met individuele ontwikkelingsplannen (IOP's), waarin wordt beschreven op welke vaardigheden of competenties het onderwijs is gericht en hoe de leerling zich op deze vaardigheden of competenties ontwikkelt. Het IOP is een dynamisch document dat periodiek wordt bijgesteld op basis van evaluatiegegevens over de feitelijke ontwikkeling van de leerling. De Inspectie van het Onderwijs constateert dat een aantal scholen nog moeite heeft om individuele leerroutes op te stellen en om een doel- en persoonsgerichte aanpak vorm te geven (Inspectie van het onderwijs, 2014).

2.1 Producten passende perspectieven praktijkonderwijs

Vanuit de bovengenoemde achtergronden heeft SLO in 2013 en 2014 gewerkt aan de ontwikkeling van leerroutes taal en rekenen voor het praktijkonderwijs met bijbehorende concretisering en voorbeelden, en aan doelenoverzichten voor de verschillende sectoren waarvoor het praktijkonderwijs opleidt.

Met de ontwikkeling van deze producten is het volgende beoogd:

1. *Zorgen voor doorlopende leerlijnen met basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs.*
In het kader van het project Passende perspectieven zijn eerder voor het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs leerroutes op drie niveaus ontwikkeld voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Door hierop voort te bouwen wordt voorzien in een doorlopende leerlijn van (speciaal) basisonderwijs naar praktijkonderwijs. De leerroutes voor het praktijkonderwijs sluiten logischerwijs aan bij leerroute 3 voor het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs. Deze route richt zich op leerlingen met minder cognitieve capaciteiten, die doorstromen naar het praktijkonderwijs of vso arbeid. Meer informatie over leerroutes en andere producten van Passende perspectieven voor primair onderwijs en speciaal (basis-)onderwijs is te vinden op www.passendeperspectieven.slo.nl.
2. *Tegemoetkomen aan de diversiteit van de doelgroep van het praktijkonderwijs.*
De grote verschillen tussen leerlingen in het praktijkonderwijs, onder meer wat betreft hun uitstroomperspectief, maken het noodzakelijk om meerdere leerroutes te definiëren. Bij de ontwikkeling van de leerroutes zijn vier doelgroepen onderscheiden; hierop wordt in paragraaf 2.2 nader ingegaan.
3. *Aansluiten bij de uitstroomperspectieven van leerlingen.*
De leerroutes geven een beeld van het gewenste beheersingsniveau van leerlingen aan het eind van het praktijkonderwijs: wat moeten leerlingen kennen en kunnen met het oog op hun eventuele vervolgonderwijs en hun toekomstige plaats in de maatschappij? De leerroutes bevatten doelbeschrijvingen die functioneel zijn in de context van wonen, werken, burgerschap en vrije tijd. De doelenoverzichten bij de sectoren brengen taal- en rekenvaardigheden in beeld die relevant zijn voor werk in de verschillende sectoren waarop het praktijkonderwijs leerlingen voorbereidt.
4. *Ondersteuning bieden bij de ontwikkeling van individuele leerroutes.*
Zoals gezegd wordt in het praktijkonderwijs gewerkt met individuele ontwikkelingsplannen. Leerroutes die gericht zijn op verschillende uitstroomperspectieven en doelgroepen, met daarbij concrete voorbeelden van relevante taken, kunnen behulpzaam zijn bij het vaststellen van individuele leerdoelen en het vormgeven van individuele onderwijstrajecten.
5. *Handvatten bieden om de voortgang van een leerling ten opzichte van de referentieniveaus duidelijk te maken.*
In het praktijkonderwijs wordt gestreefd naar het behalen van 1F en naar 2F op (relevante en haalbare) onderdelen. De leerroutes zijn gebaseerd op de doelen op niveau 1F en 2F van het referentiekader taal en rekenen en beschreven in de taal van de referentieniveaus. Dit biedt aanknopingspunten om inzicht te verkrijgen in de taal- of rekenontwikkeling van de individuele leerlingen en vergemakkelijkt de communicatie hierover tussen docenten, leerlingen en ouders.
6. *Ondersteunen bij de integratie van theorie en praktijk.*
Leren door doen is een effectieve manier van leren, juist in het praktijkonderwijs. Vertrekkend vanuit taal en rekenen leggen de leerroutes, met de toegevoegde concretisering en voorbeelden, een relatie met levensechte praktische taken. Andersom expliciteren de doelenoverzichten bij de sectoren leerdoelen voor taal en rekenen vanuit de praktijkvakken. Docenten kunnen met behulp van beide instrumenten de samenhang tussen theorie en praktijk versterken en transfer stimuleren. De instrumenten bieden handvatten bij de communicatie en samenwerking tussen taal-/ rekendocenten en praktijkdocenten. Hierop wordt in paragraaf 2.3 nader ingegaan.

2.2 Doelgroepen

Om recht te doen aan de diversiteit van leerlingen in het praktijkonderwijs is gekozen voor een indeling in vier doelgroepen. Deze indeling is gebaseerd op de huidige situatie op de scholen. Hoewel de indeling herkenbaar is voor scholen, zal deze indeling niet op elke school gehanteerd worden. Het kan voorkomen dat scholen doelgroepen samennemen. De onderscheiden doelgroepen en de voor deze groepen ontwikkelde leerroutes worden aangeduid met de letters A, B, C, D. De doelgroepen en leerroutes hebben de volgende kenmerken:

Doelgroep A: uitstroom naar mbo en loonvormende arbeid met kwalificatie; zelfstandig wonen

- Voor leerlingen die leerroute A volgen is minimaal referentieniveau 1F aan het eind van praktijkonderwijs vereist. Beter is een doorloop naar 2F (op onderdelen), met name in die domeinen die in de gekozen uitstroombranche of opleiding extra relevant zijn en die noodzakelijk zijn voor instroom in het mbo.
- Het startniveau ligt waarschijnlijk onder 1F.
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap), dus niet alleen met het transitiegebied werken.

Doelgroep B: uitstroom naar loonvormende arbeid; zelfstandig wonen

- Voor leerlingen die leerroute B volgen kan worden toegewerkt naar referentieniveau 1F als streefniveau en 2F op een aantal onderdelen die in de door de leerling gekozen uitstroombranche extra relevant zijn.
- Het startniveau ligt onder 1F.
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap).

Doelgroep C: uitstroom naar beschermde arbeid; begeleiding bij wonen

- Voor leerlingen in leerroute C kan worden toegewerkt naar referentieniveau 1F op onderdelen en zo mogelijk enkele onderdelen uit 2F.
- Het ontwikkelingsperspectief en het uitstroomprofiel van de individuele leerling bepalen mede op welke domeinen/onderdelen de meeste nadruk wordt gelegd.
- Het startniveau ligt onder 1F (onder leerroute 3).
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap).

D: uitstroom naar arbeidsmatige dagbesteding; Doelgroep begeleide woonvorm

- Voor leerlingen in leerroute D kan worden toegewerkt naar referentieniveau 1F op onderdelen en zo mogelijk een enkel onderdeel uit 2F.
- Het ontwikkelingsperspectief en het uitstroomprofiel van de individuele leerling bepalen daarbij op welke domeinen/onderdelen de meeste nadruk wordt gelegd.
- Het startniveau ligt onder 1F (onder leerroute 3).
- Er wordt rekening gehouden met alle transitiegebieden (werken, wonen, vrije tijd en burgerschap).

2.3 Leerroutes en doelenoverzichten in samenhang

De in dit project ontwikkelde producten hebben als doel meer samenhang mogelijk te maken tussen aanleren, toepassen en integreren van reken- en taalvaardigheden. Leerlingen uit het praktijkonderwijs leren het beste door praktische, betekenisvolle en levensechte taken uit te voeren: 'leren door doen'. De nadruk ligt op het aanbieden van integrale, realistische opdrachten waarin taken uit transitiegebieden, werken, wonen, vrije tijd en burgerschap geïntegreerd worden met bijvoorbeeld taal en rekenen. Maar niet alle heil kan worden verwacht van het leren van taal en rekenen door middel van geïntegreerde en praktische opdrachten. Voorwaardelijke kennis en vaardigheden dienen te worden aangeleerd en geoefend. Het is daarbij belangrijk is dat de geleerde kennis rond taal en rekenen gekoppeld wordt aan de te leren taal- en rekenvaardigheden in de praktijkvakken. Voor deze koppeling tussen theorie en praktijk is afstemming binnen de school noodzakelijk.

Een simpel voorbeeld: leerlingen leren in de rekenles en in de praktijk om te werken en te meten met een schuifmaat. De nadruk in de rekenlessen ligt op de inzichten, kennis en vaardigheden die leerlingen nodig hebben om de resultaten goed te kunnen interpreteren en er correct mee om te gaan. En in de praktijkles leren ze hoe je de schuifmaat moet gebruiken. Daarbij moeten de rekendocent en de praktijkdocent wel dezelfde taal gebruiken, anders is het voor de leerling lastig om de transfer te kunnen toepassen.

Daarom zijn zowel aparte leerroutes taal en rekenen ontwikkeld als ook uitwerkingen voor de integratie van die reken- en taaldoelen in levensechte praktische taken. Dus niet óf-óf maar én-én.

Deze gedachte komt ook tot uiting bij De Maa (2009) en bij Jansma, Van Kleunen en Leenders (2009). De Maa spreekt over een 'drieslag taal' en beveelt aan om in te zetten op drie mogelijkheden:

1. taal integreren in alle vakken, in competentiegerichte opdrachten en in de beroepspraktijkvorming;
2. taalontwikkeling in de lessen Nederlands;
3. individuele taaloefening of remedial teaching.

Individuele oefening of remedial teaching wordt hier toegevoegd als derde 'punt van de driehoek'. Opgemerkt moet worden dat naarmate leerlingen meer maatwerk aangeboden krijgen, de taal- of rekenlessen en de individuele oefening meer met elkaar samenvallen.

Dezelfde gedachtegang is ook toepasbaar voor rekenen: beide vakken kennen momenten van kennisoverdracht, individuele oefening en toepassing in de praktijk. Taal en rekenen zijn dus niet alleen een taak van de taal- en rekendocent. Het is van belang dat ook in de vaklessen en stages aandacht wordt besteed aan taal en rekenen. Dit vraagt om een doordacht taal- en rekenbeleid en om nauwe afstemming en samenwerking binnen het docententeam.

2.4 Gebruiksmogelijkheden

In combinatie met de leerroutes voor het basisonderwijs en speciaal (basis)onderwijs bieden de nu ontwikkelde instrumenten zicht op de gewenste begin- en eindniveaus van leerlingen in het praktijkonderwijs. Hieronder wordt kort aangeduid welke gebruiksmogelijkheden er zijn voor de verschillende producten.

Concreet kunnen de **leerroutes voor taal en rekenen** gebruikt worden om:

- op zowel klas- als schoolniveau bewust keuzes te maken in beoogde einddoelen of tussentijds te behalen doelen voor een leerling of een groep leerlingen (en die vast te leggen in IOP's en onderwijsprogramma's);
- het taal- en rekenonderwijs te plannen;
- de te behalen einddoelen inzichtelijk te maken voor leerlingen en ouders;
- in een cyclisch proces te kunnen volgen waar een leerling zich bevindt ten opzichte van de gestelde doelen en zo nodig de beoogde einddoelen te kunnen bijstellen;
- de communicatie tussen taal-, reken- en praktijkdocenten te bevorderen.

De bij de leerroutes ontwikkelde **concretisering en voorbeelden** kunnen gebruikt worden:

- om meer inzicht te krijgen in wat met een reken- of taaldoel wordt bedoeld;
- als voorbeeld en inspiratiebron om aan de reken- of taaldoelen te werken en passende lesactiviteiten en leermiddelen te selecteren of te ontwikkelen.

De **doeloverzichten voor de sectoren** kunnen gebruikt worden om:

- voor praktijkdocenten inzichtelijk te maken dat naast het aanleren van praktische vaardigheden ook aandacht besteedt moet worden aan de taal- en rekenvaardigheden die van belang zijn (en soms ook voorwaardelijk zijn) om binnen de context van een sector een taak goed uit te kunnen voeren;
- af te spreken hoe de docenten van verschillende vakken (samen) gaan werken aan de realisering van de taal- en rekendoelen in zowel de praktijklessen als de vaklessen taal en/of rekenen;
- leerlingen en ouders inzicht te geven in de te bereiken doelen en de voortgang van de leerling in de context van een sector. Dit is onder meer van belang bij het bepalen van zijn toekomstperspectief.

Uit ervaring met het gebruik van de leerroutes van Passende perspectieven in het primair onderwijs en speciaal (basis)onderwijs blijkt een planmatige manier van werken (zoals opbrengst- of handelingsgericht werken) aan te bevelen bij het samenstellen van het onderwijsaanbod. Het betreft een cyclisch proces waarin een aantal stappen doorlopen kan worden. Dit wordt ook bevestigd door de bevindingen van een kleinschalig pilot met een aantal scholen voor praktijkonderwijs, die ervaringen hebben opgedaan met het gebruik van Passende perspectieven in het praktijkonderwijs. Daaruit blijkt dat op een systematische en planmatige manier werken met de leerroutes bijdraagt aan het doelgericht samenstellen van een passend onderwijsaanbod.

3. Toelichting op doelenoverzichten

In dit hoofdstuk wordt uitgelegd wat het doel en de functies zijn van deze overzichten, hoe ze tot stand zijn gekomen, hoe de overzichten zijn opgezet en hoe ze gebruikt kunnen worden. In hoofdstukken 4 tot en met 8 zijn per sector, complete uitwerkingen van de doelenoverzichten te vinden. De doelenoverzichten kennen geen uitwerking naar de vier doelgroepen (A, B, C, D), wat bij de taal- en rekenleerroutes wel het geval is. Hiervoor is gekozen omdat blijkt dat in de praktijkvakken vooralsnog weinig onderscheid gemaakt wordt in verschillende doelgroepen. De differentiatie komt tot uiting in de didactiek die de praktijkdocent hanteert, en in de keuze die de leerling maakt voor één van de sectoren.

3.1 Doel en functies

Doelenoverzichten in de sectoren geven beschrijvingen van taal- en rekenvaardigheden die leerlingen moeten kennen en kunnen als ze worden toegeleid naar arbeid binnen één van de vijf sectoren, te weten: consumptief, groen, logistiek, techniek, zorg& welzijn. De achterliggende gedachte is dat er, naast het oefenen van taken binnen praktijkvakken, ook gerichte aandacht moet komen voor taal- en rekenvaardigheden die nodig zijn om die taak goed te kunnen uitvoeren. Zo heeft een leerling bepaalde rekenvaardigheden nodig om een berekening te kunnen maken van hoeveelheden voor acht personen op basis van een recept voor vier personen. Verder is het belangrijk dat de leerlingen bepaalde gespreksregels leren hanteren als ze binnen de horeca aan het werk gaan en een gesprek met een klant moeten voeren. Om de aandacht voor deze en andere belangrijke taal- en rekenvaardigheden binnen een praktische context te stimuleren, zijn er vijf doelenoverzichten geformuleerd.

De doelenoverzichten kunnen gebruikt worden:

1. *als handvat voor praktijkdocenten.* Praktijkdocenten besteden, naast het aanleren van praktische vaardigheden, ook aandacht aan benodigde taal- en rekenvaardigheden die van belang zijn (en soms ook voorwaardelijk) om, binnen de context van een sector, een taak goed uit te kunnen voeren.
2. *als afstemmingsinstrument tussen praktijkdocenten en taal- en rekendocenten.* De doelenoverzichten kunnen ingezet worden om af te spreken hoe praktijkdocenten en taal-/rekendocenten gezamenlijk gaan werken aan de realisering van taal- en rekendoelen binnen een praktische context. Ook kunnen ze gebruikt worden om bijvoorbeeld vaardigheden die moeilijk zijn extra te onderhouden in de vakken rekenen en/of taal.
3. *als communicatiedocument tussen ouders/leerlingen.* De doelenoverzichten geven inzicht over o.a. voortgang en niveau van taal- en rekenvaardigheden in de context van een sector. Die informatie is voor ouders, docenten en leerlingen belangrijk voor het bepalen van zijn toekomstperspectief.

3.2 Totstandkoming van de doelenoverzichten

Voor de totstandkoming van de doelenoverzichten was het nodig om zicht te krijgen op taal- en rekenvaardigheden die van belang zijn voor het uitvoeren van arbeidsmatige taken binnen een bepaalde context. Praktijkonderwijs kent geen wettelijk vastgestelde doelen ten aanzien van de inhoud van arbeidstoeleiding. Daarom is voor inventarisatie van deze taken gekeken naar de examenprogramma's van de beroepsgerichte vakken in het vmbo en naar de kwalificatiedossiers mbo. Hieruit zijn alleen de praktische taken gekozen die leerlingen van het praktijkonderwijs voorbereiden op arbeid in één van de vijf sectoren consumptief, zorg & welzijn, groen, techniek en logistiek. Deze keuze is daarna voor commentaar voorgelegd aan experts uit het praktijkonderwijs.

Figuur 1 laat zien welke arbeidsmatige taken er onderscheiden zijn binnen de vijf sectoren. Het betreft taken die relevant en functioneel zijn voor de leerlingen van het praktijkonderwijs. Deze tabel heeft als basis gediend voor de ontwikkeling van de doelenoverzichten.

Uitstroomsector	Relevante taken praktijkonderwijs
Consumptief	Boodschappen doen Schoonmaken (keuken) Koken Gasten ontvangen
Groen	Verzorgen van dieren Verzorgen van planten
Logistiek	Goederen ontvangen en bestellen Voorraden beheren
Techniek	Klussen in het huis Schilderen in en rondom het huis Fietsen repareren
Zorg & Welzijn	Boodschappen doen Schoonmaken (huishouden) Koken Textiel verzorgen Communicatie met klanten, cliënten en/of patiënten

Figuur 1. Tabelindeling sectoren relevante taken voor praktijkonderwijs.

3.3 Opzet van de doelenoverzichten

Voor elk van de vijf sectoren is een overzichtsdocument beschikbaar, opgebouwd rond relevante en functionele taken. De taal- en rekenvaardigheden zijn daar aan gekoppeld en naast elkaar gepresenteerd. Zo is in één oogopslag te zien wat, binnen een sector, de benodigde taal- en rekenvaardigheden zijn voor het uitvoeren van een bepaalde taak (figuur 2). Daarbij is geprobeerd om zo volledig mogelijk te zijn. De lijst met taal- en rekenvaardigheden is echter niet uitputtend. De school kan zelf aanvullende vaardigheden toevoegen.

SCHOONMAKEN (KEUKEN)	
Taalvaardigheden	Rekenvaardigheden
Mondelinge taalvaardigheid <ul style="list-style-type: none">• Je kunt deelnemen aan het werkoverleg en afspreken wie welke werkzaamheden uitvoert.	Getallen <ul style="list-style-type: none">• Je kunt eenvoudige berekeningen uitvoeren, bv over de groei van bacteriën in keukens.
Lezen <ul style="list-style-type: none">• Je kunt etiketten van schoonmaakproducten lezen.• Je begrijpt de betekenis van de pictogrammen en symbolen van schoonmaakmiddelen.• Je kunt veiligheidsregels lezen.• Je kunt milieuregels lezen.• Je kunt de planning van schoonmaakwerkzaamheden lezen.	Verhoudingen <ul style="list-style-type: none">• Je kunt de juiste dosering van schoonmaakmiddelen bepalen.• Je kunt schatten en uitrekenen hoeveel schoonmaakmiddel nodig is bij het maken van een emmer sop.
Woordenschat <ul style="list-style-type: none">• Je kunt verschillende schoonmaakmethodes benoemen.• Je kunt woorden gebruiken die te maken hebben met het schoonmaken van de keuken.• Je kunt woorden gebruiken die te maken hebben met hygiëne in de keuken.	Meten: Tijd <ul style="list-style-type: none">• Je kunt de tijdsduur schatten van activiteiten. Verbanden: Afleren <ul style="list-style-type: none">• Je kunt getalsmatige informatie op etiketten van schoonmaakproducten interpreteren.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral van belang voor het leren op school en minder gericht op daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), want zij staan ten dienste van het leerproces en zijn voorwaardelijk voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

Figuur 2 Voorbeeld van taal- en rekenvaardigheden voor de sector consumptief.

De taal- en rekenvaardigheden zijn geformuleerd in termen van wat de leerlingen zouden moeten kunnen. Om de formuleringen van doelen voor leerlingen toegankelijk en begrijpelijk te maken is, op uitdrukkelijke verzoek van scholen, gekozen voor het hanteren van het beschrijven van praktische en functionele doelen in leerlingentaal ('je kunt...').

Voorbeeld van een taalvaardigheid voor de sector zorg & welzijn:

- Je kunt etiketten van schoonmaakproducten lezen.

Voorbeeld van een rekenvaardigheid voor de sector zorg & welzijn:

- Je kunt de juiste dosering van schoonmaakmiddelen bepalen.

De meeste doelen zijn geformuleerd in termen van praktische vaardigheden en taken die leerlingen moeten kunnen uitvoeren. Een aantal doelen is echter belangrijker voor het leren op school dan voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste staan van het leerproces en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk. De laatste doelen zijn schuingedrukt in de doelenoverzichten opgenomen.

De doelen voor taalvaardigheden zijn uitgewerkt naar de domeinen van het Referentiekader Taal & Rekenen en hebben betrekking op mondelinge taalvaardigheid, lees- en schrijfvaardigheid. Ook de rekenvaardigheden zijn uitgewerkt naar de domeinen van het referentiekader en hebben betrekking op getallen, verhoudingen, meten en meetkunde en verbanden.

4. Doelenuverzichten taal en rekenen voor consumptief

BOODSCHAPPEN DOEN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- Je kunt een gesprek aan de kassa voeren.
- Je kunt informatie vragen in de winkel: productinformatie, prijs, waar te vinden.

Lezen

- Je kunt een boodschappenlijstje lezen.
- Je kunt prijs-/voedings- en productinformatie lezen.
- Je kunt een kassabon lezen.

Schrijven

- Je kunt een boodschappenlijstje opstellen.

Rekenvaardigheden

Getallen en Meten: Geld

- Je schat vooraf in of je genoeg geld hebt voor het kopen van producten/voedingswaren.
- *Je kent betaalmiddelen: euro, briefjes en munten, pinpas.*
- Je kunt boodschappen afrekenen met contant geld.
- Je stelt zelf het bedrag samen met munten en biljetten.
- *Je weet hoe je geld kunt besparen bij het boodschappen doen.*
- Je kunt producten beoordelen op kwaliteit/prijs verhouding.
- Je kunt van drie veel gebruikte basisproducten de prijs schatten.

Verhoudingen

- Je kunt beredeneren welke hoeveelheden je nodig hebt op basis van een recept en een aantal personen.

Verbanden: Aflezen

- Je kunt getalsmatige informatie op een kassabon interpreteren.
- Je kunt getalsmatige informatie op etiketten van producten/voedingswaren interpreteren.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

SCHOONMAKEN (KEUKEN)

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- Je kunt deelnemen aan het werkoverleg en afspreken wie welke werkzaamheden uitvoert.

Lezen

- Je kunt etiketten van schoonmaakproducten lezen.
- Je begrijpt de betekenis van de pictogrammen en symbolen van schoonmaakmiddelen.
- Je kunt veiligheidsregels lezen.
- Je kunt milieuregels lezen.
- Je kunt de planning van schoonmaakwerkzaamheden lezen.

Woordenschat

- *Je kunt verschillende schoonmaakmethodes benoemen.*
- Je kunt woorden gebruiken die te maken hebben met het schoonmaken van de keuken.
- Je kunt woorden gebruiken die te maken hebben met hygiëne in de keuken.

Rekenvaardigheden

Getallen

- Je kunt eenvoudige berekeningen uitvoeren, bv over de groei van bacteriën in keukens.

Verhoudingen

- Je kunt de juiste dosering van schoonmaakmiddelen bepalen.
- Je kunt schatten en uitrekenen hoeveel schoonmaakmiddel nodig is bij het maken van een emmer sop.

Meten: Tijd

- Je kunt de tijdsduur schatten van activiteiten.

Verbanden: Aflezen

- Je kunt getalsmatige informatie op etiketten van schoonmaakproducten interpreteren.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

KOKEN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- Je neemt deel aan overleg over werkverdeling in de keuken.
- *Je kunt benoemen uit welke drie basisonderdelen een menu bestaat.*
- *Je kunt de kenmerken van een gaar product en van een rauw / niet gaar product noemen.*
- *Je kunt uitleggen wat de term 'persoonlijke hygiëne' inhoudt en wat de noodzaak hiervan is.*
- *Je kunt uitleggen waarom de werkplek hygiënisch moet zijn.*
- *Je kunt de basisveiligheidsregels over messengebruik in de keuken benoemen.*
- *Je kunt benoemen wat veilig gedrag is in de keuken en hoe je zorg moet dragen voor je eigen en andermans veiligheid.*
- *Je kunt verklaren wat de term F.I.F.O (=first in – first out) inhoudt.*

Lezen

- Je kunt eenvoudige recepten van gerechten lezen.
- Je kunt een recept, inclusief afkortingen lezen.
- Je kunt een recept opzoeken in een kookboek.
- *Je beheerst de structuurwoorden: eerst, daarna en vervolgens.*
- Je kunt veiligheids- en hygiënevoorschriften lezen.

Schrijven

- Je kunt een boodschappenlijstje opstellen.

Woordenschat

- *Je kunt verschillende keukengereedschappen en voedingsmiddelen benoemen.*
- Je kunt begrippen hanteren die te maken hebben met keukengereedschappen en voedingsmiddelen.
- Je kunt begrippen van vergelijking hanteren (zuur, zuurder, zuurst; groot, groter, grootst) die nodig zijn voor het lezen van recepten.
- Je kunt begrippen hanteren die nodig zijn voor het lezen van recepten (bv. informele maten: eetlepel, kopje, snufje, mespuntje).
- Je kunt begrippen hanteren die nodig zijn voor het bewerken van ingrediënten (bv. snijden, blancheren, stomen, braden, bakken).

Rekenvaardigheden

Verhoudingen

- Je kunt de benodigde hoeveelheden in een recept berekenen, wanneer er bijvoorbeeld voor 4 of 8 personen gekookt wordt.
- Je kunt werken met verhoudingen van recepten, voor een groep van ongeveer 20 personen.

Meten: Inhoud en gewicht

- Je kunt weegschalen (digitaal en analoog) en maatbekers herkennen, benoemen en gebruiken.
- Je kunt inhoudsmaten en gewichten herkennen, benoemen en gebruiken bij het afwegen / afmeten van voedingsmiddelen.
- Je kunt met behulp van een weegschaal / maatbeker hoeveelheden indelen in porties (portioneren).
- Je kunt met verschillende inhoudsmaten en gewichten rekenen, bijvoorbeeld omrekenen van milliliters naar decililiters of van grammen naar kilogrammen en omgekeerd. Bijvoorbeeld 1 kilo en 250 gram vertalen naar 1250 gram.
- Je kunt droge stof (rijst, meel, suiker, etc.) afwegen/afmeten in een maatbeker.
- Je kunt omgaan met 'informele' maten: een eetlepel, kopje, snufje, mespuntje.

Meten: Tijd

- Je kunt een kookwekker/klok op de juiste manier gebruiken.
- Je begrijpt datumaanduidingen op verpakkingen.
- Je kunt inschatten hoeveel tijd iets kost.
- Je kunt een tijdsplanning maken.
- Je kunt met tijd rekenen voor het maken van een planning.
- Je kunt een houdbaarheidsdatum controleren (FIFO).
- Je kunt bewaarcondities van eten controleren (temperaturen onder nul).

Verbanden: Aflezen

- Je kunt getalsmatige informatie op etiketten, bonnen voorraadlijsten interpreteren.
- Je kunt een temperatuur aflezen.

Opmerking: *Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.*

GASTEN ONTVANGEN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- Je kunt een gesprek met een klant voeren.
- Je kunt naar de mening/ klacht van een klant over een gerecht luisteren en hierop reageren.
- Je kunt bij het serveren iets over het product/gerecht vertellen.
- Je kunt eenvoudige informatie geven over de bereide producten/de gerechten (aan collega's).

Lezen

- Je kunt een bestelling lezen.
- Je kunt met behulp van een schema/tekening een tafel indekken.

Schrijven

- Je kunt een bestelling opnemen.

Rekenvaardigheden

Meten

- Je kunt een accommodatie inrichten: hoeveel tafels en stoelen passen in de ruimte?
- Je kunt op begrijpelijke wijze een route uitleggen.

Verbanden

- Je kunt een schema met tafelindeling interpreteren.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

5. Doelenvoerzichten taal en rekenen voor groen

VERZORGEN VAN DIEREN

Taalvaardigheden

DIERKENNIS

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je kunt vertellen waar je informatie kunt vinden over het verzorgen van dieren.*
- *Je kent de betekenis van veiligheidsvoorschriften voor het verzorgen van dieren en kunt die in eigen woorden weergeven.*

Woordenschat

- *Je herkent en benoemt soorten dieren die je kunt verzorgen (huisdieren en boerderijdieren).*
- *Je kunt dieren met het juiste woord voor het vrouwelijke, mannelijke en jonge dier benoemen.*
- *Je kunt een aantal rassen van een soort benoemen.*
- *Je benoemt voersoorten van diergroepen.*
- *Je benoemt activiteiten met betrekking tot dierverzorging.*
- *Je benoemt het verschil tussen ruwvoer en krachtvoer.*
- *Je benoemt het verschil tussen planten-, vlees-, en alleseters.*
- *Je vat samen welk voedsel bij welke diersoort hoort.*

DIERVERZORGING

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je benoemt de functie van gereedschap en benodigheden voor dierverzorging.*
- *Je kunt vragen stellen in een bedrijf bv. zorgboerderij.*
- *Je kunt in een gesprek beargumenteren welke aspecten van dierverzorging je aanspreken.*
- *Je luistert naar uitleg over onderhoud van materiaal, onderhoudswerkzaamheden en voorschriften.*

Lezen

- *Je kunt verpakkingen van diervoeding lezen.*
- *Je kunt een voedingstabel lezen.*
- *Je kunt een korte instructie lezen en ernaar handelen.*
- *Je kunt een stappenplan lezen en naar handelen.*

Schrijven

- *Je kunt gegevens over de verzorging van dieren bijhouden in lijsten.*

Rekenvaardigheden

Getallen

- *Je kunt voorraad beheren: tellen, schatten en berekenen van hoeveelheden (voer, zand, hooi etc.).*
- *Je kunt eenvoudige voedingsberekeningen uitvoeren. Je kunt kosten berekenen voor voeding van een huisdier.*
- *Je kunt kosten berekenen voor bezoek aan een dierenarts.*

Meten: Tijd

- *Je kunt schatten hoeveel tijd je aan dierverzorging besteedt.*

Meten: Wegen

- *Je kunt voedsel afwegen of afmeten met een maatschep.*

Verbanden

- *Je kunt diervoedingsvoorschriften interpreteren.*
- *Je kunt getallen en andere productinformatie interpreteren en controleren.*
- *Je kunt voedingsgegevens uit een tabellenboekje of op etiketten aflezen en interpreteren.*

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

VERZORGEN VAN PLANTEN

Taalvaardigheden

PLANTENKENNIS

Mondelinge taalvaardigheid

- Je kunt vertellen waar je informatie kunt vinden over het verzorgen van planten.
- Je kent de betekenis van veiligheidsvoorschriften voor plantverzorging en kunt die in eigen woorden weergeven.

Woordenschat

- Je herkent en benoemt verschillende soorten planten.
- Je kunt veel voorkomende groente en fruit in een (moes)tuin herkennen en benoemen.
- Je herkent en benoemt bodemsoorten, soorten meststoffen, soorten bestrijdingsmiddelen, etiketten en waarschuwingen.

PLANTENVERZORGING

Mondelinge taalvaardigheid

- Je benoemt de functie van gereedschap en benodigdheden voor onderhouden van plantsoenen.
- Je benoemt de functie van gereedschap en benodigdheden voor aanleggen en onderhouden van grasvelden.
- Je kunt vragen stellen in een bedrijf bv tuincentrum.
- Je kunt mondeling informatie inwinnen over bv het aanleggen van een tuin.
- Je kunt in een gesprek beargumenteren welke aspecten van plantverzorging je aanspreken.
- Je begrijpt uitleg over onderhoud van materiaal, onderhoudswerkzaamheden en voorschriften.

Lezen

- Je kunt verpakkingen van plantenvoeding lezen.
- Je leest (schets)tekeningen tuinaanleg.
- Je leest en begrijpt informatie op kaartjes met verzorgingstips.
- Je leest en begrijpt productinformatie bij plantenvoeding en bestrijdingsmiddelen.
- Je kunt een plattegrond lezen en gebruiken bij werkzaamheden.

Schrijven

- Je kunt gegevens over de voorraad, oogst en productie in een lijst bijhouden.

Rekenvaardigheden

Getallen

- Je kunt voorraad beheren: tellen, schatten en berekenen van aantallen (planten).
- Je kunt eenvoudige berekeningen uitvoeren.
- Je kunt de prijs van bepaalde veel voorkomende planten/bloemen noemen.

Verhoudingen

- Je kunt de dosering van plantenvoeding hanteren.

Meten

- Je kunt afstanden tussen te poten planten schatten, opmeten en controleren.
- Je kunt de juiste plantdiepte schatten, meten en controleren.
- Je kunt plantenvoedingsvoorschriften interpreteren (verhoudingen, afmeten, wegen, plannen).
- Je kunt getallen en andere productinformatie interpreteren en controleren.

Meten: Tijd

- Je kunt schatten hoeveel tijd je aan plantverzorging besteedt.
- Je kunt een tuinwerkplan opstellen op basis van de seizoenen en bloeimaanden op verpakkingen.

Verbanden: Aflezen

- Je kunt gegevens op een oogstkalender aflezen en interpreteren.
- Je kunt een schema van tuinaanleg of een tuinwerkplan interpreteren.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

6. Doeloverzichten taal en rekenen voor logistiek

GOEDEREN ONTVANGEN EN CONTROLEREN

Taalvaardigheden

Lezen

- Je kunt goederen ontvangen door het controleren van de gegevens op bestelformulier/factuur.

Schrijven

- Je kunt goederen bestellen door het invullen van een bestelformulier.

Rekenvaardigheden

Getallen

- Je kunt hoeveelheden van goederen tellen en vergelijken.
- Je kunt de kortste route in een magazijn bepalen.
- Je kunt goederen inpakken gebaseerd op benodigde hoeveelheid verpakkingsmateriaal.

Meten: Gewicht

- Je kunt gewicht en afmeting van goederen inschatten en wegen.
- Je kunt tarieven/verzendkosten bepalen aan de hand van het gewicht.

Verbanden: Aflezen

- Je kunt getalsmatige informatie van een etiket begrijpen en interpreteren.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

VOORRAAD BEHEREN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je kunt het verschil tussen minimum en maximumvoorraad uitleggen.*
- Je geeft beschikbare informatie over voorraadbeheer.

Schrijven

- Je kunt voorraadlijsten bijhouden op basis van een stappenplan.

Rekenvaardigheden

Getallen

- Je kunt datumaanduiding noteren, bv. geboortedata of afspraken.
- Je kunt voorraden natellen.
- Je kunt berekeningen maken wanneer de voorraad op is.
- Je kunt aan de hand van een tabel berekenen wat de afleveringskosten zijn.
- Je kunt voorraad tekort bepalen.
- Je kunt voorraad verschil berekenen.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

7. Doelenuverzichten taal en rekenen voor techniek

KLUSSEN IN HET HUIS

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je kunt vertellen dat er spanning op het stopcontact staat en dat er stroom door een snoer loopt.*
- *Je kunt de term kortsluiting en het gevaar ervan uitleggen.*
- *Je kent de kleuren van de installatiedraden en kunt dit benoemen.*
- *Je kunt veiligheidsvoorschriften binnen de elektrotechniek benoemen.*
- *Je kunt het principe van een energiezuinige lamp uitleggen (zoals spaarlamp, LED lamp).*
- *Je kunt uitleggen dat je toestellen in serie en parallel kunt schakelen.*

Lezen

- *Je kunt geschreven informatie over de riolering en zuivering van water koppelen aan plaatjes en hier een verhaal van maken.*
- *Je kunt een gebruiksaanwijzing lezen die voornamelijk uit een stappenplan bestaat.*
- *Je kunt pictogrammen of afkortingen op ontstoppingsmiddelen lezen.*
- *Je kunt veiligheidsvoorschriften lezen en ernaar handelen.*

Woordenschat

- *Je kunt elektragereedschap benoemen.*
- *Je kunt installatiegereedschap benoemen.*
- *Je kunt vaktermen voor materialen gebruiken bij het uitvoeren van elektrische klussen in huis.*
- *Je kunt benoemen welke materialen je nodig hebt voor het aan elkaar klemmen, lijmen van installatiematerialen en waar ze voor dienen.*

Rekenvaardigheden

Getallen

- *Je kunt aan de hand van twee meterstanden uitrekenen hoeveel energie er verbruikt is.*
- *Je begrijpt de begrippen lengte en breedte.*

Meten

- *Je kunt precies meten (mm en cm).*
- *Je kunt omrekenen mm / cm / m.*
- *Je kunt figuren herkennen (twee- en driedimensionaal).*
- *Je kunt lengte-, breedte- en dieptematen lezen.*
- *Je kunt werken met maten, afmetingen en schaal (maatgevoel, schattend rekenen).*

Verbanden: Aflezen

- *Je herkent een schematekening en kunt de weg van de stroom aangeven.*
- *Je kunt een verwarmingsmeter aflezen op druk.*
- *Je kunt een installatietekening van een eenvoudige sanitaire installatie (wastafel met kraan en afvoer) lezen.*
- *Je kunt tabellen interpreteren.*
- *Je kunt meetgegevens aflezen.*

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

SCHILDEREN IN EN RONDOM HET HUIS

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je kunt de betekenis van pictogrammen op een verfbus / fles (wasbenzine of terpentine) uitleggen.*
- *Je kunt aangeven met welke hulpmiddelen je een oude verflaag kunt verwijderen.*
- *Je kunt in een gesprek benoemen welke schilderactiviteiten je wel of niet leuk vindt en of je hier arbeidsmatig mee aan de slag zou willen.*
- *Je kunt een werkvolgorde benoemen met betrekking tot een bepaalde schilder klus.*
- *Je kunt veiligheidsvoorschriften rondom het schilderen benoemen.*

Lezen

- Je kunt opschriften op technische producten (bijv. op lamp, schuurpapier, verfsoorten e.d.) lezen.
- Je kunt VCA-instructiemateriaal lezen.
- Je kunt een gebruiksaanwijzing lezen die voornamelijk uit een stappenplan (voorbewerking, materiaal- en middelen keuze, schilderen) bestaat.

Woordenschat

- *Je kunt schildersgereedschappen benoemen.*
- Je kunt vaktermen gebruiken die te maken hebben met het uitvoeren van schilderwerk.

Rekenvaardigheden

Verhouding

- Je kunt verhoudingen lezen (toepassen) om verf op de juiste wijze te verdunnen.

Meten: Tijd

- Je kunt de tijdsduur van activiteiten inschatten.
- Je kunt berekenen hoeveel verf je nodig hebt voor oppervlakte (wanden, vloeren, oppervlakte aanduidingen op producten).

Verbanden: Aflezen

- Je kunt informatie van een verfblik aflezen (droogtijd, aantal vierkante meters, verdunning).

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

FIETSEN REPAREREN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je kunt veiligheidsvoorschriften binnen de fietstechniek benoemen.*
- Je kunt de uitgevoerde reparaties toelichten aan een klant.
- Je kunt aan de hand van een fietscontrolelijst je bevindingen in eigen woorden vertellen aan een leidinggevende.

Schrijven

- Je kunt reparatiebonnen uitschrijven.

Woordenschat

- *Je kunt verschillende soorten fietsen en fietsgereedschappen benoemen.*
- *Je kunt verschillende fietsonderdelen benoemen en weet de functie ervan.*
- Je kunt vaktermen gebruiken die te maken hebben met het uitvoeren van fietsreparatie.

Rekenvaardigheden

Meten

- Je kunt bepalen welk formaat fietsband bij een fiets hoort.

Meten: Tijd

- Je kunt de tijdsduur van activiteiten inschatten.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk..

8. Doelenoverzichten taal en rekenen voor zorg & welzijn

BOODSCHAPPEN DOEN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- Je kunt een gesprek aan de kassa voeren.
- Je kunt informatie vragen in de winkel: productinformatie, prijs, waar te vinden.

Lezen

- Je kunt een boodschappenlijstje lezen.
- Je kunt prijs-/voedings- en productinformatie op etiketten lezen.
- Je kunt een kassabon lezen.

Schrijven

- Je kunt een boodschappenlijstje opstellen.

Rekenvaardigheden

Getallen en Meten: Geld

- Je schat vooraf in of je genoeg geld hebt voor het kopen van een aantal producten.
- *Je kent betaalmiddelen: euro, briefjes en munten, pinpas.*
- Je kunt boodschappen afrekenen met contant geld.
- Je stelt zelf het bedrag samen met munten en biljetten.
- *Je weet hoe je geld kunt besparen bij het boodschappen doen.*
- Je kunt producten beoordelen op kwaliteit/prijs verhouding.
- Je kunt van drie veel gebruikte basisproducten de prijs schatten.

Verhoudingen

- Je kunt beredeneren welke hoeveelheden je nodig hebt op basis van een recept en een aantal personen.

Verbanden: Aflezen

- Je kunt getalsmatige informatie op een kassabon interpreteren.
- Je kunt getalsmatige informatie op etiketten van producten/voedingswaren interpreteren.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

SCHOONMAKEN (Huishouden)

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je kunt vertellen wat interieur en sanitair is en wat je moet / mag schoonmaken.*
- *Je kunt toelichten welke producten en materialen je op de materiaalwagen plaatst.*
- *Je kunt beschrijven welke schoonmaakhulpmiddelen, -methoden en -middelen voor het schoonmaken van werk- en leefruimten er zijn inclusief welke functie en welk doel ze hebben.*
- *Je kunt aangeven of iets wel/niet schoongemaakt moet worden.*
- *Je kunt in eigen woorden vertellen in welke stappen (voorbereiden, uitvoeren, controleren, opruimen) iets schoongemaakt moet worden (bv een raam of sanitair).*
- *Je kunt deelnemen aan het werkoverleg en afspreken wie welke werkzaamheden uitvoert.*

Lezen

- *Je kunt etiketten van schoonmaakproducten lezen.*
- *Je kent de betekenis van de pictogrammen en symbolen van schoonmaakmiddelen.*
- *Je kunt veiligheidsregels lezen.*
- *Je kunt milieuregels lezen.*
- *Je kunt de planning van schoonmaakwerkzaamheden lezen.*

Woordenschat

- *Je kunt verschillende schoonmaakmethoden benoemen met bijbehorende materialen en middelen.*
- *Je kunt vaktermen gebruiken die te maken hebben het uitvoeren van schoonmaakwerkzaamheden (woonruimte, ramen, kantoorruimte en sanitair).*

Rekenvaardigheden

Getallen

- *Je kunt eenvoudige berekeningen uitvoeren.*

Verhoudingen

- *Je kunt de juiste dosering van schoonmaakmiddelen bepalen.*
- *Je kunt schatten en uitrekenen hoeveel schoonmaakmiddel nodig is bij het maken van een emmer sop.*

Meten: tijd

- *Je kunt de tijdsduur schatten van activiteiten.*

Verbanden: Aflezen

- *Je kunt getalsmatige informatie op etiketten van schoonmaakproducten interpreteren.*

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- Je neemt deel aan overleg over werkverdeling in de keuken.
- *Je kunt benoemen uit welke drie basisonderdelen een menu bestaat.*
- *Je kunt de kenmerken van een gaar product en van een rauw / niet gaar product noemen.*
- *Je kunt uitleggen wat de term 'persoonlijke hygiëne' inhoudt en wat de noodzaak hiervan is.*
- *Je kunt uitleggen waarom de werkplek hygiënisch moet zijn.*
- *Je kunt de basisveiligheidsregels over messengebruik in de keuken benoemen.*
- *Je kunt benoemen wat veilig gedrag is in de keuken en hoe je zorg moet dragen voor je eigen en andermans veiligheid.*
- *Je kunt verklaren wat de term F.I.F.O (first in - first out) inhoudt.*

Lezen

- Je kunt eenvoudige recepten van gerechten lezen.
- Je kunt een recept (incl. afkortingen) lezen.
- Je kunt een recept opzoeken in een kookboek.
- *Je beheerst de structuurwoorden: eerst, daarna en vervolgens.*
- Je kunt veiligheidsvoorschriften en hygiënevoorschriften lezen.

Schrijven

- *Je kunt alle stappen van een recept opschrijven die nodig zijn voor het koken/bereiden.*

Woordenschat

- *Je kunt verschillende keukengereedschappen en voedingsmiddelen benoemen.*
- Je kunt begrippen hanteren die te maken hebben met keukengereedschappen en voedingsmiddelen.
- Je kunt begrippen van vergelijking hanteren (zuur, zuurder, zuurst; groot, groter, grootst) die nodig zijn voor het schrijven van recepten.
- Je kunt begrippen hanteren die nodig zijn voor het schrijven van recepten (bv. 'informele' maten: een eetlepel, kopje, snufje, mespuntje).
- Je kunt begrippen hanteren voor het bewerken van ingrediënten (bv. snijden, blancheren, stomen, braden, bakken).

Rekenvaardigheden

Verhoudingen

- Je kunt de benodigde hoeveelheden in een recept berekenen, wanneer er bijvoorbeeld voor 4 of 8 personen gekookt wordt.
- Je kunt werken met verhoudingen in recepten, voor een groep van ongeveer 20 personen.

Meten: Inhoud en gewicht

- Je kunt weegschalen (digitaal en analoog) en maatbekers herkennen, benoemen en gebruiken.
- Je kunt inhoudsmaten en gewichten herkennen en benoemen bij het afwegen / afmeten van voedingsmiddelen.
- Je kunt met behulp van een weegschaal / maatbeker hoeveelheden indelen in porties (portioneren).
- Je kunt met verschillende inhoudsmaten en gewichten rekenen, bijvoorbeeld omrekenen van milliliters naar deciliters of van grammen naar kilogrammen en omgekeerd. Bijvoorbeeld 1 kilo en 250 gram vertalen naar 1250 gram.
- Je kunt droge stof (rijst, meel, suiker, etc.) afwegen en afmeten in een maatbeker.
- Je kunt omgaan met 'informele' maten: een eetlepel, kopje, snufje, mespuntje.

Meten: Tijd

- Je kunt een kookwekker/klok op de juiste manier gebruiken.
- Je begrijpt datumaanduidingen op verpakkingen.
- Je kunt inschatten hoeveel tijd iets kost.
- Je kunt een tijdsplanning maken.
- Je kunt met tijd rekenen voor het maken van een planning.
- Je kunt een houdbaarheidsdatum controleren.
- Je kunt bewaarcondities van eten controleren (temperaturen onder nul).

Verbanden: Aflezen

- Je kunt getalsmatige informatie op etiketten, bonnen voorraadlijsten interpreteren.
- Je kunt een temperatuur aflezen.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

TEXTIEL VERZORGEN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- *Je kunt in eigen woorden vertellen hoe je van vuile was naar opgevouwen en opgeborgen was komt.*
- *Je kunt in eigen woorden vertellen hoeveel wasmiddel er gebruikt moet worden, en hoe je zuinig kunt wassen en drogen.*
- *Je kunt in eigen woorden vertellen: waar je allemaal op moet letten als je schoenen gaat verzorgen/ poetsen, welke schoenpoetsmaterialen er allemaal zijn en hoe je kunt bepalen van welk materiaal schoenen zijn gemaakt.*
- *Je kunt het verschil tussen wol, katoen, linnen, zijde en synthetische materialen benoemen.*
- *Je kunt het gebruik van een stoomstrijkijzer uitleggen.*

Lezen

- *Je begrijpt de informatie op labels van kleding en linnen, wasmachine instructie / knoppen en wasmiddelpakken.*
- *Je begrijpt de waslabels, wassymbolen en pictogrammen in kleding en textiel.*
- *Je begrijpt de handleidingen van wasmachines, strijkijzers en drogers.*

Woordenschat

- *Je kunt woorden gebruiken die te maken hebben met het wassen en verzorgen van kleding.*
- *Je kunt woorden gebruiken die te maken hebben met het verzorgen van schoenen.*

Rekenvaardigheden

Verbanden

- *Je kunt informatie op een (wasmachine)verpakking aflezen en interpreteren.*
- *Je kunt het wasprogramma op een wasmachine aflezen.*
- *Je kunt temperaturen instellen op basis van informatie op een label of op strijk-, was- of droogmachines.*

Meten: Tijd

- *Je kunt (in)schatten hoeveel tijd de diverse wasprogramma's kosten.*

Meten: Lengte

- *Je kunt inschatten hoeveel opgevouwen wasgoed in de kast past.*
- *Je kunt de lengte van schoenveters meten.*
- *Je kunt de relatie leggen tussen het aantal gaatjes van de schoenen en de lengte van de veter.*

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk.

COMMUNICATIE MET KLANTEN, CLIËNTEN EN/OF PATIËNTEN

Taalvaardigheden

Mondelinge taalvaardigheid

- Je kunt jezelf voorstellen.
- Je kunt begroeten en afscheid nemen.
- Je kunt iets over jezelf vertellen.
- Je kunt verstaanbaar spreken in begrijpelijke taal.
- Je kunt naar anderen luisteren.
- Je kunt een eenvoudig gesprek voeren.
- Je kunt de werkverdeling bespreken.
- Je kunt goed en beleefd communiceren met anderen (bekend of onbekend).

Lezen

- Je kunt veiligheidsregels van de instelling begrijpen en naleven.

Rekenvaardigheden

Meten

- Je kunt op begrijpelijke wijze een route uitleggen.

Opmerking: Schuingedrukte doelen zijn vooral belangrijk voor het leren op school en minder voor het daadwerkelijk functioneren in de (beroeps)praktijk. Deze doelen moeten wel worden geleerd (bij voorkeur in een praktische context), omdat zij ten dienste van het leerproces staan en voorwaardelijk zijn voor het kunnen uitvoeren van de taal- of rekentaak in de praktijk..

Referenties

Berlet, I., & Haandrikman, M. (2011). *Bouwstenen voor het vso, uitstroomprofiel arbeidsmarkt*. Enschede: SLO.

Berlet, I., Haandrikman, M., & Laan, A. van der. (2012). *De stage als leer- en werkomgeving, uitstroomprofiel arbeidsmarkt*. SLO: Enschede.

Boswinkel, N., Buijs, K., Noteboom, A., & Os, S. van. (2012). *Passende perspectieven – rekenen: overzichten van Leerroutes*. Enschede: SLO.

www.passendeperspectieven.slo.nl/rekenen/routes

Expertgroep Doorlopende leerlijnen taal en rekenen (2009). *Referentiekader taal en rekenen, de referentieniveaus*. Enschede: SLO.

Heijns, D.M.S. (2013). *Uitstroommonitor praktijkonderwijs 2011-2012. Rapportage van de uitstroommeting 2011/12 en de volgmetingen in het najaar van 2012*. Rotterdam: Platform Praktijkonderwijs.

Inspectie van het Onderwijs (2013). *Toezichtkader voortgezet onderwijs 2013*.

<http://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/Toezicht/Toezichtkaders>

Inspectie van het Onderwijs (2014). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2012/2013*.

<http://publicaties.onderwijsinspectie.nl/xmlpages/page/onderwijsverslag-2012-2013/>

Langberg, M., Leenders, E., & Koopmans, A. (2012). *Passende perspectieven – taal: overzichten van leerroutes*. Enschede: SLO.

www.passendeperspectieven.slo.nl/taal/routes

Maa, J. de e.a. (2009). *Taal en AKA – aan de slag met taal in de AKA-opleiding*. Ede: mbo2010.

Ministerie van OCW. (2010). *Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen*. Staatsblad 194.

Platform Praktijkonderwijs (2013). *Curriculum Praktijkonderwijs, invoeringsplan d.d. 12 maart 2013*. Rotterdam: Platform Praktijkonderwijs.

Praktijknet 2 Overijssel (2006). *Leerlijnen praktijksectoren in het praktijkonderwijs*.

<http://www.slo.nl/voortgezet/praktijkonderwijs/leergebieden/praktijk/>

Schoonhoven, R. van, & Haan, M. van de (2013). *Voor de leerling aan het werk! Handreiking samenwerking praktijkonderwijs – mbo*. Rotterdam: Platform praktijkonderwijs.

VOx leermiddelen. (2012/2013). *Digitale leermiddelen voor het VSO*. KPC, CEDgroep, SLO.

<http://www.slo.nl/speciaal/vso/vox/>

SLO heeft als nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling een publieke taakstelling in de driehoek beleid, praktijk en wetenschap. SLO heeft een onafhankelijke, niet-commerciële positie als landelijke kennisinstelling en is dienstbaar aan vele partijen in beleid en praktijk.

Het werk van SLO kenmerkt zich door een wisselwerking tussen diverse niveaus van leerplanontwikkeling (stelsel, school, klas, leerling). SLO streeft naar (zowel longitudinale als horizontale) inhoudelijke samenhang in het onderwijs en richt zich daarbij op de sectoren primair onderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. De activiteiten van SLO bestrijken in principe alle vakgebieden.

Piet Heinstraat 12
7511 JE Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
E info@slo.nl
www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

 [@slocommunicatie](https://twitter.com/slocommunicatie)

slo